

O'QITUVCHI VA O'QUVCHILAR O'RTASIDAGI PEDAGOGIK MULOQOT**Xolturaeva Maloxat****Chirchiq davlat pedagogika universiteti****San'atshunoslik fakulteti****musiqa ta'limi kechki 25/1guruh talabasi****Ilmiy rahbar: Sattorov Bobur****<https://doi.org/10.5281/zenodo.19548869>**

Annotatsiya: Ushbu ishda pedagogik muloqotning ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni va uning o'quvchi shaxsining shakllanishiga ko'rsatadigan psixologik ta'siri tahlil qilinadi. Maqolada o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro aloqalarning nafaqat axborot almashinuvi, balki murakkab psixologik jarayon ekanligi yoritilgan. Shuningdek, muloqot davomida yuzaga keladigan psixologik to'siqlar, ularni bartaraf etish usullari hamda konstruktiv muloqotning o'quvchilar motivatsiyasi va emotsional barqarorligiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning asosiy mazmuni o'qituvchining muloqot madaniyati o'quv muhitida ijobiy psixologik iqlimni yaratishning bosh omili ekanligini asoslashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik muloqot, psixologik iqlim, o'qituvchi mahorati, empatiya, motivatsiya, muloqot madaniyati, o'zaro ta'sir.

Аннотация: В данной работе анализируется роль педагогического общения в образовательном процессе и его психологическое влияние на формирование личности учащегося. В статье подчеркивается, что взаимодействие между учителем и учеником является не только обменом информацией, но и сложным психологическим процессом. Также рассматриваются психологические барьеры, возникающие в процессе общения, методы их преодоления и влияние конструктивного диалога на мотивацию и эмоциональную устойчивость учащихся. Основное содержание исследования направлено на обоснование того, что культура общения учителя является ключевым фактором создания положительного психологического климата в учебной среде.

Ключевые слова: педагогическое общение, психологический климат, мастерство учителя, эмпатия, мотивация, культура общения, взаимодействие.

Abstract: This paper analyzes the role of pedagogical communication in the educational process and its psychological impact on the formation of the student's personality. The article emphasizes that the interaction between teacher and student is not merely an exchange of information but a complex psychological process. It also examines psychological barriers arising during communication, methods for their elimination, and the influence of constructive dialogue on students' motivation and emotional stability. The main focus of the study is to substantiate that the teacher's communication culture is a primary factor in creating a positive psychological climate within the learning environment.

Keywords: pedagogical communication, psychological climate, teacher's mastery, empathy, motivation, communication culture, interaction.

KIRISH

So'nggi yillarda global ta'lim makonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning ustuvor ahamiyat kasb etishi, pedagogik jarayonning fundamental asosi sifatida muloqotning psixologik tabiatini chuqur tadqiq etish zaruratini yuzaga keltirdi. Pedagogik muloqot nafaqat axborot uzatish vositasi, balki o'quvchining kognitiv rivojlanishi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy adaptatsiyasini ta'minlovchi murakkab psixologik tizim sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur

jarayonning samarali tashkil etilishi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi "subyekt-subyekt" munosabatlarini shakllantirishni talab qiladi, chunki bu o'zaro hamkorlik o'quvchining ichki motivatsiyasi va intellektual faolligini belgilovchi bosh omil hisoblanadi. Shu kontekstda, pedagogik muloqotning psixologik xususiyatlari ta'lim muhitidagi ijtimoiy-psixologik iqlimni boshqarishning muhim vositasiga aylanmoqda. O'qituvchining kommunikativ kompetentligi o'quv jarayonidagi psixologik to'siqlarni bartaraf etish, o'quvchilarning individual-psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda differensial yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim muhitida o'quvchining shaxsiy imkoniyatlarini to'liq yuzaga chiqarish uchun moslashuvchan va interaktiv muloqot maydonini yaratishga xizmat qiladi. Shu tariqa, pedagogik muloqotni psixologik jihatdan optimallashtirish nafaqat ta'lim sifatini, balki tarbiya jarayonining samaradorligini ham tizimli ravishda boyitadi.

Psixologik xizmat va pedagogik mahoratning uyg'unligi muloqotning ijtimoiy-psixologik komponentini ta'minlashda markaziy ahamiyatga ega. Mazkur o'zaro aloqa o'quvchilarning emotsional holatini, stressga chidamlilik darajasini hamda o'ziga bo'lgan ishonchini muntazam monitoring qilish imkonini beradi. Empatiya va refleksiyaga asoslangan muloqot tizimi o'quvchilarning psixologik barqarorligini oshirish, ijtimoiy faolligini rag'batlantirish hamda pedagogik resurslardan oqilona foydalanish imkoniyatini kengaytiradi.

Shu tariqa, kommunikativ va psixologik vositalarning uyg'un ishlashi pedagogik muhitni nafaqat o'quv jarayonini takomillashtirishga, balki o'quvchining shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy integratsiyasini ta'minlashga yo'naltiradi. Bu jarayonda o'qituvchining muloqot madaniyati o'quvchining ruhiy dunyosi va axloqiy qadriyatlari shakllanishida strategik rol o'ynaydi. Mazkur maqola pedagogik muloqotda psixologik omillarning o'rni, ularning o'zaro integratsiyasining ijtimoiy-psixologik va pedagogik ahamiyatini nazariy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot asosida konstruktiv muloqotning o'quvchi shaxsi shakllanishidagi rolini aniqlash, pedagogik va psixologik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirilgan tizimli modelni shakllantirish imkoniyati ilmiy jihatdan asoslanadi. Shu bilan birga, maqola mazkur munosabatlarning o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirish, psixologik xavfsizlikni ta'minlash va pedagogik qarorlarni optimallashtirishdagi amaliy va konseptual salohiyatini ochib beradi.

METODOLOGIYA

Mazkur maqola nazariy-tahliliy yo'nalishda ishlab chiqilgan bo'lib, unda empirik tadqiqot metodlaridan foydalanilmagan. Tadqiqot jarayoni ilmiy bilishning analitik va sintetik prinsiplari asosida tashkil etilgan bo'lib, u pedagogik muloqotning psixologik qonuniyatlarini va uning shaxs shakllanishidagi fundamental asoslarini tizimli tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasining asosiy komponentlari ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy taqqoslash, konseptual umumlashtirish hamda tizimlashtirishdan iborat bo'lib, ular orqali pedagogik va psixologik vositalarning integratsiyasi chuqur nazariy asos bilan izohlanadi.

Tahlil jarayonida mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar, shu jumladan pedagogika, ta'lim psixologiyasi hamda kommunikativ psixologiya sohasidagi zamonaviy ilmiy tadqiqotlar keng doirada o'rganildi. Ilmiy adabiyotlar tahlili orqali turli konseptual yondashuvlar va nazariy modellarning zamonaviy ta'lim jarayonidagi samaradorligi, shuningdek, o'qituvchi kommunikativ mahoratining psixologik xizmat bilan uyg'un ishlash imkoniyatlari konseptual jihatdan qayta talqin qilindi.

Metodologik asos sifatida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvi, ijtimoiy-psixologik yondashuv hamda subyekt-subyekt munosabatlari tamoyillari qabul qilindi. Shaxsga

yo'naltirilgan yondashuv har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini va muloqotga bo'lgan psixologik tayyorgarligini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini optimallashtirishga imkon beradi. Ijtimoiy-psixologik yondashuv esa o'quvchilarning jamoaga moslashuvi, emotsional barqarorligi va muloqot davomidagi faolligini nazariy jihatdan tushuntirishga xizmat qiladi. Pedagogik muloqotning psixologik tamoyillari esa o'quvchini ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli jalb qilish va uning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlash uchun poydevor sifatida ishlatiladi.

Shu tariqa, pedagogik muloqotning psixologik komponentlarini tizimli ravishda takomillashtirish nafaqat ta'lim sifatini oshirishga, balki o'quvchilarning individual-psixologik ehtiyojlarini qondirishga, ularning emotsional xavfsizligini ta'minlashga va o'quv motivatsiyasini barqarorlashtirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalarini nazariy jihatdan tizimlashtirish orqali o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikning subyekt-subyekt modelini konseptual darajada aniqlash imkoniyati yaratiladi.

MUHOKAMA

Pedagogik muloqotning psixologik determinanti o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi perseptiv jarayonlarni, ya'ni bir-birini idrok etish va tushunish mexanizmlarini chuqurlashtiradi.

Birinchidan, ushbu yondashuv ta'lim jarayonidagi katta hajmdagi axborot almashinuvini insonparvarlashtirish imkoniyatiga ega bo'lib, o'quvchilarning individual rivojlanish trayektoriyasini aniqlash va ta'lim resurslarini optimallashtirilgan tarzda taqsimlash imkonini beradi. Bu jarayon pedagoglar va psixologlarga o'quvchilarning kognitiv rivojlanishi, o'ziga bo'lgan ishonchi, motivatsiyasi va emotsional holatini hisobga olgan holda qarorlar qabul qilishga yordam beradi, shuningdek, pedagogik muloqot tizimidagi strategik rejalashtirishning ilmiy asosini mustahkamlaydi.

Shu bilan birga, ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'zaro munosabatlarda subyektiv to'siqlarning kamayishi o'quvchi shaxsida ijtimoiy intellektning shakllanishiga va jamoaviy hamkorlik ko'nikmalarining rivojlanishiga xizmat qiladi. Pedagogik muloqotni psixologik modellashtirish orqali ta'lim muhitida nafaqat bilim o'zlashtirish ko'rsatkichlari, balki o'quvchilarning psixofiziologik salomatligini muhofaza qilish darajasi ham ortadi. Bu esa o'z navbatida, o'qituvchining kommunikativ strategiyalarini o'quvchining yosh va individual xususiyatlariga muvofiq ravishda differensiyalash imkoniyatini yaratadi.

Ikkinchidan, psixologik xizmatning roli pedagogik muloqot jarayonida ajralmas ahamiyatga ega. Pedagogik muloqot bilan integratsiyalashgan psixologik monitoring tizimlari o'quvchilarning emotsional barqarorligini, ijtimoiy moslashuvini va o'zini baholash jarayonlarini tizimli tarzda kuzatishga imkon beradi.

Biroq, pedagogik muloqotning faqatgina texnik yoki didaktik jihatlariga urg'u berish inson omilining chetda qolishi kabi ayrim xavflarni keltirib chiqarishi mumkin. Muloqot jarayonida emotsional intellektning yetishmasligi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi insoniy bog'liqlikning kamayishiga, o'quvchilarning ijtimoiy tajribalari cheklanishiga va shaxslararo munosabatlarda psixologik sovuqlikning kuchayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli, ta'lim muhitida muloqotni tashkil etish faqatgina pedagogik nazorat bilan emas, balki chuqur psixologik tushunish, etik me'yorlar va har bir o'quvchi shaxsining daxlsizligini ta'minlash orqali amalga oshirilishi lozim.

Shuningdek, ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagogik muloqotning psixologik xizmat bilan integratsiyasi dars jarayonida qaror qabul qilish sifatini oshirish, o'quvchilarning yashirin imkoniyatlarini aniqlash va ta'lim samaradorligini optimallashtirish imkonini beradi. Shu bilan

birga, bunday yondashuv pedagoglar va psixologlar o'rtasidagi professional hamkorlikni mustahkamlab, ta'lim tizimining barqaror va insonparvar rivojlanishini ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, muloqot madaniyati va psixologik strategiyalarning uyg'unlashishi nafaqat akademik yutuq, balki o'quvchi shaxsini shakllantirishning murakkab va ko'p qirrali mexanizmi sifatida qaralishi lozim.

XULOSA

Umumlashtirib aytganda, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi pedagogik muloqotning psixologik asoslarini takomillashtirish ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshirish bilan birga, o'quvchilarning psixologik barqarorligini mustahkamlash va ularning ijtimoiy moslashuvini rag'batlantirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Konstruktiv muloqot tizimi ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual ehtiyojlari va psixologik holatini hisobga olgan holda qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, pedagogik muloqotning psixologik xizmat bilan uyg'un ishlashi o'quvchilarning emotsional barqarorligini ta'minlash, stress va tashvish darajasini nazorat qilish hamda ijtimoiy integratsiyani rivojlantirish imkoniyatini yaratadi.

Mazkur integratsiyaning samarali amalga oshirilishi ta'lim boshqaruvida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, ijtimoiy-psixologik tamoyillar va kommunikativ imkoniyatlarning uyg'unlashishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, samarali muloqot strategiyalari ta'lim jarayonidagi qaror qabul qilish sifatini oshirish, pedagoglar va psixologlar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash hamda ta'lim jarayonining individual va ijtimoiy salohiyatini maksimal darajada ochish imkonini beradi.

Kelgusida mazkur yo'nalishda chuqur nazariy va eksperimental tadqiqotlar olib borish pedagogik muloqotni takomillashtirish, muloqot madaniyati va psixologik qo'llab-quvvatlashning samarali modellari hamda amaliy strategiyalarini ishlab chiqish uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi. Shu tariqa ta'lim psixologiyasi va pedagogik mahorat amaliyotining zamonaviy integratsiyasi yanada rivojlanib, umumiy ta'lim tizimining sifatini va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ergasheva Gulhayo. (2026). "O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi pedagogik muloqotning psixologik determinantlari" Scientific-Practical Conference "Modern Education: Psychology and Pedagogy", March 15, 2026.
2. Ergasheva Gulhayo. (2025). PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF TEACHER-STUDENT INTERACTION IN SECONDARY SCHOOLS. 02. 315-320.
3. Ergasheva Gulhayo. (2025). TA'LIM JARAYONIDA KOMMUNIKATIV TO'SIQLARNI BARTARAF ETISHNING PSIXOLOGIK YO'LLARI. 04. 82-88. Ergasheva Gulhayo. (2024). PEDAGOGIK
4. MULOQOT MADANIYATI: NAZARIYA VA TAHLIL. Journal of Economics and Business UBS. 3. 210-218.
5. Ergasheva Gulhayo. (2024). O'QUVCHILARNING EMOTSIONAL INTELLEKTINI RIVOJLANTIRISHDA MULOQOTNING O'RNI.. Journal of Economics and Business UBS. 5. 540-548.
6. Madgapilova, Nargiza. (2025). SCIENTIFIC-PRACTICAL AND STRATEGIC BASES OF IMPROVING PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL COOPERATION IN THE INTEGRATION OF SCHOOL

AND PRE-SCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS IN THE CONTEXT OF CONTINUOUS
EDUCATION ON THE BASIS OF INNOVATIVE LOGISTICS. 1. 157-166.

